

สรุปผลการประชุมทางวิชาการ

เรื่อง

บุพเพสันนิวาสกับความรู้ทางประวัติศาสตร์

วันอังคารที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๓.๐๐ น.

ณ ห้องประชุมกำแหง พลางกูร ชั้น ๓ อาคาร ๕๖ ปี สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

ดร. ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ รองเลขาธิการสภาการศึกษา กล่าวเปิดและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมว่า สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดให้มีการประชุมทางวิชาการเป็นประจำต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ โดยเรียกชื่อย่อว่า OEC Forum เพื่อให้เป็นเวทีกลางในการประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในทุกมิติที่เป็นที่สนใจของสังคม เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถนำองค์ความรู้และสาระที่ได้จากการประชุมไปดำเนินงานในมิติที่เกี่ยวข้อง โดยบางประเด็นที่เป็นเรื่องสำคัญจะมีการนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการสภาการศึกษา เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศในระยะยาวต่อไป

ในวันนี้ สำนักงานฯ ได้จัดให้มีการประชุมทางวิชาการ เรื่อง “บุพเพสันนิวาสกับความรู้ทางประวัติศาสตร์” ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากปรากฏการณ์กระแสความนิยมละครโทรทัศน์เรื่อง “บุพเพสันนิวาส” ที่สร้างความตื่นตัวให้สังคมไทยได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐) ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙ และนโยบายรัฐบาลที่ต้องการให้คนไทยได้เรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยเพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นการเสริมสร้างพลังสามัคคี ก่อให้เกิดความรู้สึกรักหวงแหน และความรักชาติบ้านเมืองเพิ่มมากขึ้นด้วย ทั้งนี้ ได้จัดให้มีการแสดงนิทรรศการร่วม ในประเด็นหัวข้อ “อุทยานนอกตำราเรียน” โดยหวังว่าผู้เข้าร่วมประชุมจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์อยุธยาและได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มากด้วยความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วัฒนธรรมศาสตร์ และภูมิปัญญาไทยซึ่งเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับเป็นอย่างดีในสังคมไทย จำนวน ๔ ท่าน ประกอบด้วย ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ ประธานอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านกฎหมายการศึกษานำเสนอ เรื่อง โสภณ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุฬิพงศ์ จุฬารัตน์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนายวัฒน์ บุณย์จับ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรม

ข้อเสนอของวิทยากร

ศาสตราจารย์พิเศษชงทอง จันทรางศุ ประธานอนุกรรมการสภาการศึกษาด้านกฎหมายการศึกษานำเสนอ เรื่อง เกิดอะไรขึ้นกับประวัติศาสตร์อยุธยา สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

เกิดอะไรขึ้นกับประวัติศาสตร์อยุธยา

การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ไม่จำเป็นต้องอยู่เฉพาะในหลักสูตรหรือตำราเรียน การเรียนประวัติศาสตร์สามารถเรียนรู้ผ่านสื่อ ผ่านมิติต่างๆ ในสังคมได้ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต หรือจากการบอกเล่าและการศึกษาด้วยตนเอง เป็นต้น หลักสูตรการเรียนการสอนในสมัยก่อนมีการกำหนดชื่อวิชาอย่างชัดเจน เช่น วิชาคุณธรรม วิชาจริยธรรม วิชาประวัติศาสตร์ ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเนื่องจากมีความคิดว่าวิชาเหล่านี้ไม่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวที่หลากหลายเข้าด้วยกันได้ จึงได้รวบรวมและบูรณาการวิชาเหล่านี้เข้าด้วยกัน จนกระทั่ง สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๙ มีพระราชดำรัสในวันเฉลิมพระชนมพรรษาว่า วิชาประวัติศาสตร์หายไปจากการเรียน ดังนั้น ส่วนกลางจึงจัดให้มีชั่วโมงการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ขึ้นโดยเฉพาะอีกครั้ง

การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

มีประเด็นคำถามมากมาย ข้อจำกัดของประเด็นคำถามทางประวัติศาสตร์ คือ

๑. ความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทย มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา กล่าวคือ ไม่มีผู้ใดสามารถล่วงรู้ประวัติศาสตร์ได้ถูกต้องครบถ้วนทั้งหมด ประวัติศาสตร์เกิดจากเอกสาร และการค้นคว้า ซึ่งทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น เช่น หนังสือสมัยก่อนระบุว่า คนไทยมาจากเทือกเขาอัลไต แต่ปัจจุบันมีทฤษฎีที่หลากหลายเกิดขึ้น คำถามว่า “คนไทยมาจากไหน ?” ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน หลักฐานทางวิชาการอาจไม่มีข้อสรุปสุดท้าย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างของความรู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไป นอกจากประวัติศาสตร์จะมาจากหลักฐานโบราณคดีแล้ว ยังมาจากข่าวลือต่างๆ ที่ไม่มีเอกสารทางประวัติศาสตร์อ้างอิง และสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่า เรื่องราวเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์สามารถเปลี่ยนแปลงข้อมูลได้ ซึ่งอันที่จริง เหตุการณ์มิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด เพียงแต่ไม่มีผู้ใดรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นในขณะนั้นจริง ดังนั้น การทำหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ข้อมูลเหล่านี้ จึงควรปรับเป็นปัจจุบันตามยุคตามสมัย มิใช่ว่าสิ่งที่เคยเรียนมาตั้งแต่ในสมัยก่อนจะถูกต้องเหมือนเดิมทั้งหมดเสมอไป

๒. การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในอดีตที่ผ่านมา เป้าหมายสำคัญ คือ เพื่อให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง แต่ในยุคสมัยปัจจุบันต้องตั้งคำถามให้ได้ว่า ต้องการให้ประวัติศาสตร์บอกอะไร เพราะประวัติศาสตร์สามารถอธิบายโดยบริบทของสังคมในสมัยนั้นๆ จากคำอธิบายที่น่าสนใจของ ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ชูตินธรานนท์ นักประวัติศาสตร์ ที่กล่าวว่า ไทยเรียนวิชาประวัติศาสตร์แบบมิติที่จำกัด คำนึงถึงเพียงความรักชาติ รักพระราชวงศ์ กล่าวถึงแต่ในระดับผู้นำ ไม่เคยกล่าวถึงวิถีชีวิต การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ การค้าขาย การเข้ามาของคนต่างประเทศต่างๆ ที่มีข้อมูลอยู่มากมาย ซึ่งละครเรื่องบุพเพสันนิวาส ได้สะท้อนให้เห็นภาพในส่วนนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งหาไม่ได้จากตำราเรียน

๓. การทำข้อมูลทางประวัติศาสตร์ให้เป็นปัจจุบัน หากพิจารณาในมิติความคิดของคนปัจจุบันจะเห็นว่า มีบางสิ่งที่คนสมัยนี้เห็นว่าไม่ดีหรือไม่ชอบ เช่น มีระบบทาส ระบบไพร่ เป็นต้น จึงไม่ควรนำมาตรฐานในปัจจุบันไปตัดสินประวัติศาสตร์ว่าไม่ควรนำมาเรียน หรือเพื่อต้องการสื่อให้เห็นว่าประวัติศาสตร์มีแต่สิ่งทั้งดงามเสมอไป ควรต้องสอนให้เด็กรับรู้ถึงวิถีชาวบ้าน วิถีคนในท้องถิ่นทั่วไปด้วย เพื่อให้เด็กหรือผู้ใหญ่ในยุคปัจจุบันมีใจที่เปิดกว้างมากยิ่งขึ้น รู้จักโลกแห่งความเป็นจริง รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตัวอย่างเช่น เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) เป็นคนดีหรือไม่ ควรพิจารณาจากข้อเท็จจริง สิ่งแวดล้อมความเชื่อในยุคนั้น การเติบโตตามวัฒนธรรมที่ได้รับการสั่งสอนมา เป็นไปตามมุมมองของคนที่ย่อมมองแตกต่างกันตามความคิดของแต่ละบุคคล

ดังนั้น การตัดสินใจว่าดีหรือไม่ดี ในมุมมองของคนอื่นอาจมีความเห็นที่แตกต่างกัน หากสามารถทำให้เด็กหรือผู้ใหญ่ในปัจจุบันมีแนวคิดเช่นนี้ได้ จะทำให้เด็กที่กำลังจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต เมื่อพบเห็นสิ่งใดจะไม่ด่วนสรุปหรือตัดสินว่าดีหรือไม่ดี จะพิจารณาหลักฐานประกอบ และพิจารณาปัจจัยอื่นอย่างรอบคอบก่อนจะตัดสินใจ

๔. การจัดวิธีการเรียนการสอน ควรเริ่มต้นที่ครู ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกของกระบวนการการศึกษา แต่ไม่ใช่หน้าที่ของครูเพียงคนเดียว สังคมยังมีแหล่งเรียนรู้ต่างๆ มากมาย การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไม่ใช่การท่องจำ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจมากพอที่จะสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆ ได้

๕. การศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นช่วงเวลายาวนานกว่า ๔๐๐ ปี เป็นช่วงที่มีหลักฐานมากเพียงพอในความเป็นประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติศาสตร์อยุธยาจึงไม่ได้หมายถึงเกาะหรือเมืองอยุธยา แต่หมายถึง สิ่งที่เป็นเหตุการณ์ร่วมยุคร่วมสมัย รวมไปถึงมิติทางสังคมที่ครอบคลุมถึงวิถีชีวิตของคนไทยในยุคนั้น ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่น่าสนใจ วิธีการทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ คือ การอาศัยหลักฐานต่างๆ ในปัจจุบันที่พบหลักฐานมากพอสมควรแต่ยังคงมีข้อจำกัด จุดหมายเหตุของชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นการเขียนจากคำบอกเล่า หรือเห็นด้วยตาที่สามารถเกิดอคติได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงได้เรียนรู้ว่า ต้องฟังและพิจารณาหลักฐานต่างๆ ด้วยการใช้ดุลยพินิจ เพราะหนังสือหรือตำราเรียนอาจไม่ถูกต้องร้อยละ ๑๐๐ มีสิ่งต่างๆ มากมายที่ทำทนายอรรถการพิสูจน์หลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยามีการเก็บรวบรวมสมบูรณ์เพียงพอแล้วหรือไม่อย่างไร และหลักฐานกรุงศรีอยุธยาก็ได้จบเพียงเมื่อเสียกรุงครั้งที่ ๒ ในปี พ.ศ. ๒๓๑๐ เท่านั้น หลักฐานต่างๆ ไม่จำกัดเพียงตัวอักษร แต่ยังมีสถาปัตยกรรม โบราณสถาน การขุดค้นโบราณวัตถุต่างๆ ซึ่งจะต้องมีวิธีการเก็บรวบรวมไว้ด้วยกัน การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไม่ได้เรียนเพียงเพื่อความรักชาติเท่านั้น แต่เรียนเพื่อให้เป็นคนมีดุลยพินิจ รู้จักการอยู่ร่วมกับคนอื่น รู้จักเลือกใช้ดุลยพินิจ รู้จักไตร่ตรอง และพิจารณาความหลากหลายของสิ่งที่พบเห็นอยู่ต่อหน้า เพื่อให้เป็นบทเรียนที่จะทำให้ได้อยู่บนโลกนี้ด้วยความปกติสุข

กล่าวโดยสรุป คือ เกิดอะไรขึ้นประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา เกิดอะไรขึ้นกับการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย มีการกำหนดเป้าหมายอย่างไร และผลลัพธ์สุดท้ายคืออะไร การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ มีเป้าหมายเพื่อต้องการล้างสมองเด็กให้ต้องคิดเหมือนกันหมด จริงหรือไม่ หรือต้องการให้เด็กคิดได้หลากหลาย โดยอาศัยตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์นำทางแนวความคิด วิชาประวัติศาสตร์มิได้หวังผลเพียงแค่นี้ แต่เป็นการเตรียมคนข้างหน้าหรือคนที่อยู่กับโลกปัจจุบัน เตรียมคนอยู่กับโลกที่มีความหลากหลายของข้อมูลข่าวสาร เตรียมคนที่จะพบกับโจทย์ปัญหาใหม่ กับคำถามท้าทายใหม่ๆ ซึ่งการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพ และมีวิธีการที่ดี จะเป็นคำตอบที่ดีให้กับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า

การศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา

ดร.ระวี สัจจโสภณ อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นำเสนอเรื่อง การศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

สภาพสังคมสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ใช่เป็นยุคที่มีแต่ภาพความสวยงามหรือภาพจากหนังสือประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่สภาพความเป็นจริง หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นบริบทของกรุงศรีอยุธยาในสมัยนั้นเป็นสังคมที่มีชนชั้น

ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมไทย พลเมืองทุกคนต้องมีมูลนายสังกัดเพื่อช่วยราชการเมื่อเกิดศึกสงคราม สาเหตุที่ต้องมีมูลนาย เนื่องจากไม่มีทหารประจำการ หากเกิดศึกสงครามต้องมีการระดมพลจากคนที่มีมูลนายสังกัดอยู่ นอกจากนี้ยังมีระบบศักดินา ซึ่งไม่ได้หมายความว่า มีสิทธิถือครองที่นาจำนวนเท่าใด แต่หมายถึง ระบบที่กำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบหรือตำแหน่งในการทำงาน หรือรับสิทธิบางประการ ระบบ

ศักดิ์นาจะมีมากน้อยตามตำแหน่งหน้าที่ ตั้งแต่ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ไปจนถึงประชาชน โดยศักดิ์นาที่ต่ำสุดในสมัยนั้น เรียกว่า “ไพร่” อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสังคมในสมัยอยุธยาจะมีระบบชนชั้น แต่มิได้เป็นระบบชนชั้นแบบอินเดีย ที่ไม่สามารถเลื่อนชนชั้นได้ ระบบชนชั้นในสมัยอยุธยา หากทำความดีความชอบก็จะสามารถเลื่อนชั้นสูงขึ้นได้ ทั้งนี้ การที่จะได้รับความดีความชอบ เกิดจากการให้ความช่วยเหลือทางราชการ และเส้นทางที่จะช่วยให้สามารถขยับชนชั้นของตนเองขึ้นได้ คือ การศึกษา ความรู้ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ลักษณะการศึกษาในสมัยอยุธยา แม้จะไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจน แต่สิ่งที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวเหล่านี้ได้ปรากฏอยู่ในวรรณคดีต่างๆ หรือเรื่องราวที่ได้รับการยอมรับว่าได้บันทึกไว้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา คนไทยให้ความสำคัญกับการศึกษาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังปรากฏในสุภาสิตพระร่วงว่า “เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสังคมสมัยนั้นให้ความสำคัญกับการศึกษา เพราะการศึกษาจะช่วยให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้เมื่อเติบโตขึ้น ความสำคัญของการศึกษาในสมัยอยุธยาจะปรากฏอยู่ในวรรณคดีต่างๆ เช่น ขุนช้างขุนแผน สุบินกุมาร จินตามณี เป็นต้น การเรียนรู้ในยุคนี้จะเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย คือ จะเรียนรู้สิ่งใดก็จะแสวงหาโอกาสตรงนั้น รวมถึงการลองผิดลองถูก ครูพักลักจำ สำหรับการศึกษาในชนชั้นต่างๆ จะมีความสำคัญและเนื้อหาที่แตกต่างกัน แต่ละคนจึงได้รับโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากการแบ่งชนชั้น เช่น การศึกษาของชนชั้นสูง พระบรมวงศานุวงศ์ต่างๆ จะอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ในขณะที่ราษฎรทั่วไปจะอยู่ที่วัด การศึกษาแบบนี้จะมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ก่อนมีการจัดระบบการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ ๕ สำหรับการศึกษาของชนชั้นสูง ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีแต่เพียงความทรงจำที่ถูกถ่ายทอดและบันทึกไว้โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

การศึกษาของราษฎรชายและหญิงมีความแตกต่างกัน เด็กผู้ชายทั่วไปจะเรียนที่วัด เรียกการเรียนในสมัยนั้นว่า “การต่อหนังสือ” ซึ่งเปรียบเทียบกับระบบ child centered ในปัจจุบัน ผู้ที่เรียนเร็วสามารถต่อหนังสือได้มากและเร็วกว่าผู้ที่เรียนช้า รูปแบบการเรียนโดยจดจำตัวอักษร และครูจะคัดลอกตัวอักษรจากต้นฉบับให้หัดอ่าน ได้แก่ หนังสือปฐม ก.กา ซึ่งเป็นแบบเรียนที่วาดด้วยการอ่านเขียน (หลักภาษาไทย) ที่ใช้มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ นอกจากนี้ ยังมีหนังสือจินตามณี ที่สันนิษฐานว่าเป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทย ที่ประพันธ์โดยพระโหราธิบดี และมีการสันนิษฐานว่าเป็นแบบเรียนสำหรับผู้ที่จะถวายตัวเข้ารับราชการหรือผู้ที่ฝึกฝนในเชิงกวี เนื่องจากมีฉันทลักษณ์ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน กลบท ซึ่งมากกว่าแบบเรียนเขียนอ่านทั่วไป ส่วนการศึกษาของราษฎรหญิงซึ่งมีโอกาสในการศึกษาน้อยมาก เนื่องจากเกรงว่า หากผู้หญิงรู้วิชาแตกฉานจะไปเขียนเพลงยาวโต้ตอบผู้ชาย จึงให้รับการศึกษาเพียงแค่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น และเน้นไปที่ฝึกหัดกิริยามารยาท การเรือน และงานฝีมือต่างๆ

ในส่วนของสถานศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยามีทั้งหมด ๕ ลักษณะ คือ (๑) บ้าน เป็นสถานที่ศึกษาวิชาชีพตามบรรพบุรุษ (๒) วัด มีพระเป็นผู้สอนให้แก่ราษฎรทั่วไป (๓) สำนักราชบัณฑิต หมายถึง บ้านของขุนนางผู้มีความรู้ (๔) ราชสำนัก หมายถึง สถานศึกษาของชนชั้นปกครอง และ (๕) โรงเรียนมิชชันนารี หรือบ้านเณรมิชซังสยาม สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งจะมีเยาวยชนนานาชาติมาเรียนร่วมกับเยาวยชนชาวสยาม ทั้งนี้ นอกจากการศึกษาแบบทั่วไป สมัยอยุธยาจะมีการศึกษาแบบวิชาชีพเฉพาะด้านวิชาช่าง ศาสนา ภาษาศาสตร์และวรรณคดีทหาร รวมถึงการเรียนรู้ดาราศาสตร์อีกด้วย อุปกรณ์การเรียนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ (๑) สมุดบันทึกซึ่งมี ๒ ชนิดด้วยกัน คือ (๑) หนังสือใบลาน ซึ่งมีเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางศาสนา (๒) หนังสือสมุดไทย หรือนิยมเรียกว่า สมุดข่อย เนื่องจากสมุดดังกล่าวส่วนมากทำจากเปลือกข่อย มี ๒ สี คือ สีดำ เรียกว่า สมุดไทยดำ และสีขาว เรียกว่า สมุดไทยขาว ส่วนกระดาษขนวน ใช้ดินสอพองหรือดินขาวในการเขียน ซึ่งในปัจจุบันยังเป็นที่รู้จักกันดี

อยุธยาและชาวต่างชาติในสายตาเปอร์เซีย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำเสนอเรื่อง อยุธยาและชาวต่างชาติในสายตาเปอร์เซีย โดยมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

เปอร์เซียมีบทบาทมากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเฉพาะในช่วงก่อนที่ฝรั่งเศสจะเข้ามา มีบทบาทในช่วงปลายรัชสมัย (ประมาณ ๕ ปีของช่วงท้ายรัชกาล) นักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเอกสารข้อมูลในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ มักถูกรอบงำโดยอิทธิพลเอกสารตะวันตก ยิ่งไปกว่านั้น นักวิชาการสาขาประวัติศาสตร์จำนวนมากส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตก จึงมองข้ามประเทศข้างเคียงอื่นๆ เช่น อินเดีย จีน ฯลฯ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าเปอร์เซียได้มีการบันทึกเรื่องราวของกรุงศรีอยุธยาไว้เป็นเอกสารหลักฐานจำนวนมาก แต่มีข้อจำกัดบางประการ คือ เอกสารเกิดจากการบันทึกขึ้นภายหลัง เช่น พงศาวดารที่เรียนในปัจจุบัน เกิดขึ้นล่าสุดสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จึงเกิดขึ้นภายหลัง หลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านี้จึงเป็นเพียงหลักฐานชั้นรอง เพราะฉะนั้น จึงต้องพิจารณาภูมิปัญญา ทักษะคิด อุดมคติของคนที่บ้านทีกประกอบด้วย โดยสิ่งเหล่านี้ อาจเป็นเพียงภาพมายาที่ถูกกำหนดขึ้น ไม่ต่างจากนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ที่ผู้แต่งประมวลภาพความคิดเห็นของตัวเองแล้วนำเสนอออกมาเป็นนวนิยาย จึงมีคำกล่าวว่า นักประวัติศาสตร์เหมือนคนเขียนนวนิยายที่มีเชิงอรรถ

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่า เรื่องราวของสยาม (ชियานาเม ในภาษาเปอร์เซีย) มีวรรณกรรมเปอร์เซียที่มีชื่อเสียงมากสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้แก่ “ชาร์นอร์เม” (ชาร์ หมายถึง พระมหากษัตริย์ ชาร์นอร์เม จึงหมายถึง ตำนานของพระมหากษัตริย์) ซึ่งเป็นหนังสือที่สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงโปรดมาก และเป็นที่มาของเรื่อง “นิทานอิหร่านราชธรรม” ซึ่งราชสำนักประพันธ์ขึ้นและคัดบางส่วนมาจากวรรณกรรมชาร์นอร์เม ด้านการศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เกี่ยวข้องกับเปอร์เซีย คือ มีโรงเรียนสอนภาษาของชาวมุสลิม ซึ่งเปรียบได้กับโรงเรียนนานาชาติ เพราะมีทั้งนักศึกษาไทย แขก ขวา และอินโดนีเซียเข้าเรียนด้วย และมีการสันนิษฐานว่าการจัดทำหนังสือจินตามณี อาจเนื่องมาจากการเข้ามาของชาวต่างประเทศ โดยการสอนให้คนไทยอ่านออกเขียนได้มีทั้งโรงเรียนมุสลิม โรงเรียนคริสต์ กรุงศรีอยุธยาจึงจำเป็นต้องพัฒนาตัวเองและเป็นสาเหตุให้จัดทำหนังสือจินตามณีขึ้น ทั้งนี้ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ มีการแต่งหนังสือจินตามณี หรือการเขียนวรรณกรรมต่างๆ ขึ้นมากมาย เนื่องมาจากมีวรรณกรรมเปอร์เซียเข้ามาจำนวนมาก

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา เปอร์เซียปกครองโดยราชวงศ์ซาฟาวิ อินเดียปกครองโดยราชวงศ์โมกุล และตุรกีปกครองโดยราชวงศ์ออตโตมาน ในขณะนั้น มีเฉพาะอิหร่านเท่านั้นที่นับถือนิกายชีอะฮ์ อิหร่านจึงขยายอิทธิพลของนิกายชีอะฮ์ลงไปยังคาบสมุทรเดคคาน (Deccan) ตอนล่าง โดยสร้างความสัมพันธ์และตั้งโรงเรียนสอนศาสนาที่เดคคานจนเป็นศูนย์กลางของนิกายชีอะฮ์ สำหรับด้านฝั่งตะวันออกมีเพียงกรุงศรีอยุธยาที่เปิดกว้างรับทุกศาสนา อิหร่านจึงเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อเผยแพร่ศาสนา ชาวเปอร์เซียเดินทางเข้ามาในตั้งแต่ราชวงศ์ซาฟาวิ ชาวเปอร์เซียมีได้เรียกกรุงศรีอยุธยาว่า “โยเดีย” จากหลักฐานที่ปรากฏจะใช้คำว่า “ซูฮอล” ที่แปลว่า สวน ริมน้ำ เมืองแห่งผลไม้ ซึ่งหลักฐานแต่ละฉบับแปลความหมายแตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังมีคำว่า “นาวานคร” ที่ชาวเปอร์เซียและมลายูใช้เรียกกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากภูมิประเทศมีรูปร่างลักษณะคล้ายกับเรือ

โลกแห่งมหาสมุทรอินเดียเป็นโลกที่ชาวสยามให้ความสำคัญมาก ตั้งแต่สมัยพระเจ้าปราสาททองเป็นต้นมา เพราะเงินเข้าสู่ยุคเสื่อมตั้งแต่สิ้นราชวงศ์หมิง และเกิดความวุ่นวายในช่วงสมัยปลายราชวงศ์ชิง การค้าในทะเลใต้หรือทะเลทางตะวันออกถูกโจรสลัดและมีปัญหาทางการเมือง สยามในเวลานั้นจึงเริ่มเปลี่ยนวิธีการค้ามาสู่คาบมหาสมุทรอินเดีย ตั้งแต่ปลายสมัยพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมา จะเห็นว่ามีการพัฒนาเมืองท่าทางการค้าจำนวนมากขึ้น และหนึ่งในนั้น คือ เมืองมะริด ซึ่งเดิมใช้ตะนาวศรีเป็นเมืองท่า มาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต้องเร่งค้าขายเพื่อให้ได้เงินมาทดแทนเงินที่เสียไปจากการเสียกรุงฯ จึงต้องตั้งเมืองมะริดขึ้นเป็นท่าเรือนานาชาติ (International port) ซึ่งมีพ่อค้าชาวต่างชาติมากมายหลายภาษา จนเป็นเมืองที่ต่างชาติต้องการยึดครองมาก

เปอร์เซียมีบทบาทในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม และขยายบทบาทจนมีอิทธิพลอย่างสูงในสมัยราชวงศ์ปราสาททอง มีความสัมพันธ์อันดีเป็นอย่างมากกับสมเด็จพระนารายณ์ฯ ตั้งแต่ช่วยสนับสนุนในการปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ ซึ่งจากประวัติศาสตร์ พระเจ้าปราสาททองทรงมีรัชทายาทที่จะขึ้นครองราชย์ คือ (๑) พระศรีสุธรรมราชา ซึ่งเป็นพระมหากุโหลและเป็นผู้ประสูติของพระเจ้าปราสาททอง และ (๒) เจ้าฟ้าไชย ซึ่งเกิดนอกเศวตฉัตร เนื่องจาก พระเจ้าปราสาททอง เป็นสามัญชนที่ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ จะเห็นว่า สมเด็จพระนารายณ์ฯ เกิดในเศวตฉัตรแต่พระองค์เป็นรัชทายาทอันดับ ๓ ดังนั้น พระราชบัลลังก์ต้องตกเป็นของพระศรีสุธรรม หรือเจ้าฟ้าไชย แต่ด้วยในพงศาวดารกล่าวว่าพระศรีสุธรรมมีนิสัยเกเร สมเด็จพระเจ้าปราสาททองจึงไม่ทรงโปรด (ในความเห็นของวิทยากร หากจะทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดดูไม่ได้ ก็สามารทำได้ ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังของนักประวัติศาสตร์ ในการศึกษาข้อมูลต่างๆ ไม่ว่าจะป็นพงศาวดารหรือบันทึก ย่อมมีอคติได้เสมอ) จากหลักฐานของชาวเปอร์เซีย จะเห็นได้ว่าเจ้าฟ้าไชยได้รับการสนับสนุนจากขุนนางฝ่ายปกครอง เช่น ออกญาจักรี ในขณะที่สมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้รับการสนับสนุนจากขุนนางชำนาญการ และขุนนางต่างชาติ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงยึดอำนาจและสังหารเจ้าฟ้าไชย และเชิญพระศรีสุธรรมราชาขึ้นครองราชย์ โดยเป็นหุ่นเชิด และในที่สุดสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเข้ามายึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง จากเอกสารทางตะวันตกมีการกล่าวถึงเพียงสั้นๆ แต่เอกสารของเปอร์เซียปรากฏเอกสารอธิบายเรื่องราวอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจากเปอร์เซียมีส่วนในการยึดอำนาจครั้งนี้ เปอร์เซียกล่าวว่า สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงคลุกคลีกับชาวเปอร์เซียมาตั้งแต่เด็ก พระเจ้าปราสาททองทรงมีพระสหายสนิทเป็นชาวเปอร์เซีย (ซึ่งต้นเป็นต้นตระกูลขุนนาง) ในการช่วยยึดอำนาจ ในเอกสารเปอร์เซียระบุไว้ชัดเจนว่า สมเด็จพระนารายณ์ฯ อาศัยพิธีมุฮัมมัด หรือพิธีพระเจ้าเซินของชาวนิกายชีอะฮ์ ลักลอบนำทหารเข้าไปในขบวนแห่เพื่อยึดอำนาจจากพระศรีสุธรรมราชา ทำให้ขุนนางชาวเปอร์เซียมีอิทธิพลอย่างมากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์จนถึงปลายรัชสมัย เมื่อสร้างพระราชวังนารายณ์นิเวศน์ได้นำแบบอย่างสถาปัตยกรรมแบบอย่างเปอร์เซียและอินเดียมาใช้ในการก่อสร้างด้วย

การแต่งตั้งขุนนางในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ จะทรงแต่งตั้งขุนนางขึ้น ๒ ฝ่าย เพื่อคานอำนาจซึ่งกันและกัน คือ หัวหน้าขุนนางฝ่ายปกครอง ได้แก่ เจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ออกพระเพทราชา ส่วนอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ขุนนางชาวต่างชาติ ได้แก่ ออกญาพิชิต (อับดุล รัชชัค) ออกพระศรีเนาวรัตน์ (อกามูฮัมหมัด Aqa Muhammad) และออกญาวิชาเยนทร์ (คอนสแตนติน ฟอลคอน) ทั้งนี้ ชาวเปอร์เซียเข้ามามีบทบาทในพระราชสำนักกรุงศรีอยุธยา ในบทบาทหน้าต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ทหารอาสา องค์กร (กองทหารรักษาวัง) กองทหารปืนไฟ ทหารม้าแขก และขันที (นักเทศ) ขุนนางชาวอิหร่านมีบทบาทสำคัญในการจัดการด้านการค้าต่างประเทศซึ่งเป็นแหล่งที่มาของพระราชทรัพย์ ชาวอิหร่านจึงได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งสูงในคณะผู้บริหารราชการแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ขุนนางที่มีบทบาทมากที่สุดในรัชสมัย คือ อกามูฮัมหมัด เป็นพ่อค้าที่มีชื่อเสียง ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งออกพระศรีเนาวรัตน์ นอกจาก อกามูฮัมหมัดจะเป็นพ่อค้าที่เชี่ยวชาญแล้ว ยังเป็นผู้มีความรู้ทางการปกครอง ศาสนาอิสลามนิกายชีอะฮ์ และกิจการในราชสำนัก ด้วยเหตุนี้ จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์ ถวายคำแนะนำให้สมเด็จพระนารายณ์ฯ สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับผู้นำมุสลิมด้วย

สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงส่งคณะทูตเดินทางไปกับเรือของพ่อค้าสู่อิหร่าน ๓ ครั้ง แต่ในครั้งแรกเรือถูกปล้นระหว่างทาง สิ่งของถวายกษัตริย์อิหร่านถูกแย่งชิงไป ครั้งที่ ๒ เรือของคณะทูตสยามแตกที่ชายฝั่งมะลาบาร์ แต่สมเด็จพระนารายณ์ฯ ก็ได้ทรงละความพยายามที่จะส่งคณะทูตชุดใหม่ไปยังราชสำนักของพระเจ้าชาห์แห่งอิหร่านอีก สมเด็จพระนารายณ์ฯ ต้องทรงใช้ความพยายามอย่างมากในการติดต่อทางการทูตกับอิหร่าน เหตุผลสำคัญน่าจะมาจากปัญหาการเมืองภายในและภายนอก ความมั่นคงของราชบัลลังก์ พระองค์ทรงถูกต่อต้านจากขุนนางท้องถิ่นอยู่เป็นระยะ พระองค์จึงทรงหวังพึ่งกำลังของพันธมิตรต่างชาติที่เข้มแข็งและมีระบบจัดการทางทหารที่ดีกว่าทหารพื้นเมือง ด้วยเหตุนี้ จึงทรงจ้างกองทหารอาสา และกองกำลังทหารต่างชาติซึ่งขึ้นตรงอยู่กับพระองค์ไว้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ยังทรงไม่ไว้วางพระทัยต่อบรรดาชาติตะวันตกซึ่งมีอิทธิพลทางการค้าและกองเรือปืนอยู่ในน่านน้ำรอบพระราชอาณาจักร

คณะทูตสยามเข้าเฝ้าถวายพระราชสาสน์แด่พระเจ้าชาห์สุลัยมานที่พระราชวังเซเฮลโซตัน (Chehel-sotun) ตั้งอยู่ในเขตพระราชอุทยานหลวง หลังจากคณะทูตได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสาสน์พร้อมเครื่องราชบรรณาการแด่พระเจ้าชาห์สุลัยมานแล้ว พระเจ้าชาห์สุลัยมานทรงแต่งตั้งให้มุฮัมหมัด ฮุเซ็น เบ็ก (Muhammad Husain Beg) เป็นหัวหน้าคณะทูตอิหร่านร่วมเดินทางกลับมาพร้อมคณะทูตสยาม เพื่อนำพระราชสาสน์และ

ของขวัญมาทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นการตอบแทนคณะดังกล่าวประกอบด้วย กองเกียรติยศและขุนนางในตำแหน่งกองทหารรักษาพระองค์ “สำเภากษัตริย์สุลัยมาน” (The ship of Suleiman) เป็นบันทึกการเดินทางของ อิบน์ มุฮัมหมัดอิบรอฮีม มุฮัมหมัด ราบี ยี (Ibn Muhammad Ibrahim Muhammad Rabi) อาลักษณ์ประจำคณะทูตของพระเจ้าชาห์สุลัยมานที่เขียนขึ้นในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๒๘ เอกสารนี้เทียบเคียง

กับบันทึกของลาร์ลูแบร์ (Simon de La Loubère) แต่เป็นโลกทัศน์ของชาวมุสลิม แสดงรายละเอียด ในช่วงก่อนที่ฝรั่งเศสจะเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา เป็นบันทึกเหตุการณ์จากชาวเปอร์เซียที่รับราชการในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงค่อนข้างเป็นประจักษ์พยานได้ดี และมีหลายนัยที่สำคัญ ผู้เขียนเป็นราชบัณฑิตเช่นเดียวกับลาร์ลูแบร์ ซึ่งมีความภูมิใจในฐานันดรศักดิ์ ดังนั้น เรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระนารายณ์ฯ และพระราชสำนักจึงเป็นการวิจารณ์แบบตรงไปตรงมา ทำให้เอกสารชิ้นนี้มีความน่าสนใจมาก

เมื่อคณะทูตเปอร์เซียมาถึงกรุงศรีอยุธยา แต่ถูกกั้นไว้ที่เมืองลพบุรีไม่ให้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นเวลาถึง ๘ เดือน ชาวเปอร์เซียจึงเป็นชาติเดียวที่บันทึกเรื่องราวของเมืองลพบุรีไว้อย่างละเอียดมาก คณะทูตได้รับความเป็นอยู่ของชาวสยามในเวลานั้นว่ามีความเป็นนานาชาติมาก มีการจ้างพ่อครัวทั้งเปอร์เซีย อินเดีย มาปรุงอาหารแขกให้กับคนในราชสำนัก เป็นยุคแห่งความเป็นนานาชาติสูงที่สุด การแต่งกายของขุนนางต่างชาติจะแต่งกายตามวัฒนธรรมการแต่งกายของตนเอง สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่เป็นผู้ปกครองแบบสากลโลก (Universal monarch) ไม่ว่าชนชาติใดเข้ามาพระองค์จะทรงอุปถัมภ์ไว้ทั้งหมด ดังที่ ลาร์ลูแบร์กล่าวว่า อยุธยาในสมัยนั้นมีชนชาติต่างๆ ถึง ๔๐ ชนชาติ ๔๐ ภาษา ด้วยความเป็นนานาชาตินี้เองที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นศูนย์กลางของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่สามารถปกครองคนได้หลายเชื้อชาติ ทรงวางพระองค์เป็นผู้อุปถัมภ์ทุกศาสนา

ในบันทึกเอกสารของชาวอิหร่านที่เรียกว่า “ชาหริเนา” (Shahri Nao) ซึ่งแปลว่า นาวานคร หรือนครแห่งเรือ ระบุว่าในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๒๘ สามปีหลังจากการอสัญกรรมของออกพระศรีเนาวรัตน์ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงแต่งตั้งให้พลคอนดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาใหม่ของพระองค์ เมื่อคณะทูตของพระเจ้าชาห์มาถึง

สยาม ความสัมพันธ์ระหว่างชาวอิหร่านและสมเด็จพระนารายณ์ฯ กำลังเสื่อมลง อำนาจคณะบริหารราชการของขุนนางชาวอิหร่านถูกกริดรอน ขุนนางชาวอิหร่านถูกปลดออกจากตำแหน่งและแต่งตั้งชาวตะวันตกขึ้นดำรงตำแหน่งแทน นอกจากนี้ มีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสขึ้น จนกระทั่งในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ คณะทูตชุดแรกจากฝรั่งเศสก็เดินทางมาถึงพระนครศรีอยุธยา บรรดาขุนนางชาวเปอร์เซียที่ติดตามคณะทูตมานั้นต่างมียศและตำแหน่งรวมทั้งมีความชำนาญด้านการทหารเป็นหลัก ซึ่งกองกำลังดังกล่าวมีรูปแบบคล้ายคลึงกับกองกำลังของฝรั่งเศสที่เข้ามาพร้อมคณะทูตของฝรั่งเศสเช่นกัน อาจเป็นไปได้ว่าเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ราชสำนักสยาม หน่วงเหนี่ยวคณะทูตเปอร์เซียไว้เป็นระยะเวลาช้านาน เพราะราชสำนักสยามต้องการเจรจาขอกองกำลังทหารฝรั่งเศสเข้ามาประจำการในสยาม เมื่อฝรั่งเศสยอมตกลง สยามจึงแสดงท่าทีเย็นชาต่อคณะทูตอิหร่าน เพราะไม่จำเป็นต้องพึ่งพากองกำลังทหารเปอร์เซีย มุฮัมหมัด ราบีบี เชื่อว่าสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงไม่ไว้วางพระทัยชาวอิหร่านในสยาม เพราะพอลคอนยุง เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้ว คณะทูตจึงเดินทางกลับใน พ.ศ. ๒๒๓๐ หลังจากคณะทูตของพระเจ้าชาห์เดินทางกลับเพียงหนึ่งปี สมเด็จพระนารายณ์ฯ ประชวรหนักและเสด็จสวรรคต เกิดการปฏิวัติขึ้นในสยาม พอลคอนถูกสังหาร กองกำลังของฝรั่งเศสถูกบังคับให้ถอนตัวออกไปจากสยาม ในที่สุดพระเพทราชาได้ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงสถาปนาราชวงศ์บ้านพลูหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๑ พระองค์ทรงดำเนินนโยบายใหม่ด้วยการจำกัดการติดต่อกับชาวต่างชาติ และสยามเริ่มหันไปสนใจการค้าทางตะวันออกแทนการค้าทางมหาสมุทรอินเดีย

ภูมิปัญญาฝ่าวิกฤตในอดีตยุคบุพเพสันนิวาส

นายวัฒน์ บุณย์จับ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรม นำเสนอ เรื่อง ภูมิปัญญาฝ่าวิกฤตในอดีตยุคบุพเพสันนิวาส โดยมีสาระสำคัญ สรุปได้ดังนี้

วิกฤต คือ ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยสิ่งที่เป็นปัญหาในยุคบุพเพสันนิวาสหรือในยุคของสมเด็จพระนารายณ์ฯ คือ วิกฤตในการให้อำนาจแก่ผู้ใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมักเกิดปัญหา โดยเฉพาะปัญหาใหญ่เกี่ยวกับศาสนา และวิกฤตทางด้านองค์ความรู้ จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาในสมัยนั้น คือ สิ่งที่ได้จากการลองผิดลองถูก เพื่อให้ชีวิตในสังคมอยู่รอดปลอดภัยเกิดความไม่เป็นปึกแผ่น เป็นอัตลักษณ์จนทำให้เกิดเป็นจุดเด่นในเชิงการท่องเที่ยว หรือทางการค้าได้ ทั้งนี้ วิกฤตที่เกิดขึ้นด้านการเมืองจากยุคพระเจ้าปราสาททอง เป็นบทเรียนสำคัญ ด้านการให้น้ำหนักหรือความสำคัญแก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จะเป็นการเปิดโอกาสให้สามารถช่องสุ่มกำลังคนได้ ประวัติศาสตร์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ชำรอยสมัยพระเจ้าปราสาททอง มีการขึ้นครองราชย์ที่คล้ายคลึงกัน8คือ การปราบดาภิเษก โดยปัจจัยแห่งความสำเร็จมาจากการสร้างความสัมพันธ์กับคนต่างชาติและชาวต่างภาษา สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงเห็นว่า วิทยาการของชาวต่างชาติมีประโยชน์มาก จนสามารถใช้คำว่า universal monarch กับท่านได้ เพราะท่านเปิดรับทุกองค์ความรู้ และนี่เป็นวิสัยทัศน์ที่สำคัญที่ส่งผลให้ได้รับการถวายพระเกียรติเป็น “มหาราช” แม้จะมีปัญหาด้านการเมืองโยงโยงสู่ความมั่นคงของชาติ

มีความเข้าใจกันโดยทั่วไปว่า ระบบการเรียนรู้ที่เป็นโรงเรียนเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ในความเป็นจริงแล้วเกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เพียงแต่ไม่ได้เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยตั้งแต่ต้น ชาวต่างชาติเข้ามาเปิดสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ ทั้งโรงเรียนมิชชันนารีแบบตะวันตก โรงเรียนสอนภาษาของชาวมุสลิมที่มีเปอร์เซียเป็นผู้ริเริ่ม มีการเรียนการสอนเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ดังนั้น เมื่อต่างชาติมีองค์ความรู้เข้ามา หากกรุงศรีอยุธยาไม่มีองค์ความรู้ไปต่อด้าน อาจเป็นปัญหาใหญ่ที่ถ้าหากล้มล้างภาษาได้ วัฒนธรรมและความเป็นชาตินั้นๆ อาจจะล่มสลายไปด้วย จึงจำเป็นต้องเกิดจินตตามณ์ ที่เป็นแบบเรียนเล่มแรก จินตตามณ์จึงไม่ได้เป็นเพียงแบบเรียน แต่เป็นองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นในเชิงการเมือง และสิ่งสำคัญ คือ ให้ชาวต่างชาติได้รับรู้ว่ากรุงศรีอยุธยาก็มีหลักองค์ความรู้เช่นเดียว จากเดิมแหล่งการเรียนรู้อยู่ที่วัด และการเรียนการสอนเป็นแบบรู้เท่าที่ครูรู้ เมื่อมี

แบบเรียนจินตตามณ์ ทำให้เกิดความกล้าคิดในรูปแบบใหม่เพิ่มขึ้น มีการประมวล และสร้างสรรค์องค์ความรู้ในด้านภาษาเพิ่มมากขึ้น การเรียนการสอนในสมัยก่อนมีเพียง ๓ แนวทาง คือ (๑) การเรียนให้อ่านออก (๒) การเรียนให้เขียนได้ เด็กเรียนรู้ภาษาแต่ไม่รู้หนังสือ การมาเรียนเพื่อให้สามารถถอดรหัสหนังสืออักษรได้ (๓) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง อ่านในสิ่งที่สนใจ โดยมีครูแนะนำ การเรียนภาษาในสมัยก่อนจะเน้นภาษามีได้เน้นที่ตัวอักษร แต่ในปัจจุบันมีการใช้ภาษาที่ไม่เป็นตัวหนังสือเกินกว่าร้อยละ ๘๐ ดังนั้น คนสมัยก่อนรู้ภาษาแต่ไม่รู้หนังสือ แต่คนปัจจุบันรู้หนังสือแต่กลับไม่รู้ภาษา

ส่วนทางด้านความสัมพันธ์กับวิกฤตทางการเมือง สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงมีบทเรียนมาจากพระเจ้าปราสาททอง ดังนั้นพระองค์จึงทรงไม่ให้อำนาจผู้ใดในด้านตำแหน่งหน้าที่ แต่จะเลือกกลุ่มที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ในขณะนั้นมาดูแลรับผิดชอบ ทรงนำชาวต่างชาติมาช่วยแก้วิกฤต การเมืองและศาสนามีความเชื่อมโยงกัน การเปิดรับทุกศาสนาเป็นการถ่วงดุลระหว่างศาสนาต่างๆ ศาสนาเป็นแหล่งรวมศรัทธา เป็นที่มาขององค์ความรู้ เป็นแหล่งรวมศาสตร์ทางช่างทุกแขนง ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ทุกศาสนาได้เข้ามากรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ จึงเป็นการเปิดเส้นทางให้องค์ความรู้ได้ผ่านเข้ามาทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วยให้วิทยาการในยุคของพระองค์เปิดกว้างและยังมาซึ่งความเจริญอย่างยิ่งของกรุงศรีอยุธยา

การอภิปรายทั่วไป

ที่ประชุมได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

๑. ปัจจุบันผู้ที่ใช้นามสกุลขุนนางส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์ ทั้งๆ ที่ต้นสกุลขุนนางนับถือศาสนาอิสลาม สาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธเนื่องมาจาก เกิดการปรับเปลี่ยนระเบียบสำหรับผู้ขึ้นตำแหน่งสูงสุดในการรับราชการตั้งแต่รัชสมัยของสมเด็จพระเพทราชาที่มีการกีดกันทางศาสนาและจำกัดการเติบโตของชาวต่างชาติ โดยเมื่อครั้งพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มีพระราชดำรัสให้ผู้ติดตามเสด็จขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาท ต้องเป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น และพระยาเพชรพิไชยจึงได้เข้ารับการปฏิญาณตนเปลี่ยนจากนับถือศาสนาอิสลามเป็นนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งภายหลังพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดเกล้าฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์พระยาเพชรพิไชย (ใจ) ขึ้นเป็นเจ้าพระยาเพชรพิไชย สมุหนายก และต่อมาเจ้าพระยาเพชรพิไชย (ใจ) ได้กำหนดให้ลูกชาย ๒ คน คือ เสน กับ หนู เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ แต่ให้บุตรชายคนโต คือ เชน ยังคงนับถือศาสนาอิสลามต่อไป ทำให้สายตระกูลแตกเป็น ๒ กลุ่ม คือ สายตระกูลของท่านเชน ซึ่งภายหลังได้เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี และสายตระกูลของท่านเสน ซึ่งเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธตามบิดา และเป็นที่มาของต้นตระกูลของขุนนางสายตระกูลขุนนางในสมัยรัตนโกสินทร์

๒. องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาีมากมายหลายมิติ เพราะเป็นยุคแห่งความเฟื่องฟูของไทย หากเลือกเรียนรู้และนำสิ่งที่ดีที่สุดทางประวัติศาสตร์มาปรับใช้กับชีวิต จะก่อเกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม และมีความเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นชาติไทยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การทำหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ อาจมีการปรับข้อมูลให้เป็นปัจจุบันตามยุคสมัย โดยไม่จำเป็นต้องยึดมั่นว่าสิ่งที่เคยเรียนมาตั้งแต่ในอดีตจะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องเหมือนเดิมทั้งหมดเสมอไป

๒. การเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในอดีตที่ผ่านมา มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เกิดความรักชาติบ้านเมือง และมุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับราชวงศ์ แต่ในยุคปัจจุบันควรกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ให้ชัดเจนนอกเหนือจากเรื่องความรักชาติ รักแผ่นดินเพียงอย่างเดียว เพราะประวัติศาสตร์สามารถอธิบายบริบทของสังคมในมิติอื่นของแต่ละยุคสมัยได้ เช่น การเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม การใช้ชีวิตความเป็นอยู่ การค้าขาย และการเข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทยของชาวต่างประเทศ เป็นต้น

๓. การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริง และสิ่งแวดล้อมความเชื่อจากช่วงเวลาในอดีต รวมทั้งการเติบโตตามวัฒนธรรมที่มีการสั่งสมมา ซึ่งแต่ละคนย่อมมีความเห็นและมุมมองที่แตกต่างกัน จึงเป็นกระบวนการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีวิถีคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีการพิจารณาหลักฐานประกอบ และพิจารณาปัจจัยอื่นอย่างรอบคอบก่อนการตัดสินใจ และสามารถนำไปสู่ทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ (critical thinking) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑

๔. ประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ของการเรียนรู้เพื่อเตรียมคนข้างหน้าหรือคนที่อยู่กับโลกปัจจุบันให้พร้อมรับกับความหลากหลายของข้อมูลข่าวสาร สามารถเผชิญกับโจทย์ปัญหาหรือคำถามท้าทายใหม่ๆ โดยการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพและมีวิธีการที่ดี จะเป็นคำตอบที่ดีให้กับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า

